

On the issue of consideration of functions and factors determining enterprise activities in the development of legislation

До питання про врахування в розвитку законодавства функцій і чинників, що визначають діяльність підприємства

O. Shyshovska

Key words:

enterprises, legislation on enterprises.

Ключові слова:

підприємство, підприємництво, законодавство про підприємства.

Рівень ефективності правового регулювання підприємництва в державі характеризується станом захищеності інтересів підприємств всіх форм власності. Сьогодні сподівання на ефективне функціонування підприємницької сфери пов'язується з інформатизацією як державного регулювання бізнесу, так і самої діяльності підприємств, відкритістю ринків України в умовах європейської інтеграції, можливістю використання різних форм кооперації як в межах країни, так і з підприємствами інших країн. Економічне життя, економічні системи сучасних країн розвиваються під знаком глобалізації, для якої характерна концентрація капіталу, формування промислово-фінансових груп, транснаціональних корпорацій та інших форм кооперації.¹

Тому постає потреба в удосконаленні правового забезпечення розвитку підприємств в умовах соціально відповідальної й інклюзивної економіки в Україні з урахуванням світового досвіду. Вирішення цих проблем пов'язуємо з науково-методологічним забезпеченням реформ підприємництва й економічної системи загалом у межах цивілізаційного підходу до розвитку суспільства.

Адже потреба в ефективному державному регулюванні підприємницької діяльності зумовлена важливістю сучасних перетворень ринкової економіки, підвищенням значення вітчизняного виробництва для розвитку суспільства та росту економічних процесів, відсутністю належних макро- та мікроекономічних умов, довготривалим переходом до ринкової економіки.

Відомо, що головна мета діяльності підприємства полягає у формуванні цінності для зацікавлених сторін пропорційно їхнім внескам і рівню фінансового ризику шляхом забезпечення збалансованого фінансового розвитку підприємства. Такий підхід, на нашу думку, найбільше відповідає сучасному рівню розвитку суспільства, закладає підвалини для розроблення практичної системи фінансових цілей, орієнтуючи підприємство на виконання його функцій і гармонізацію його розвитку в інтересах окремих стейкхолдерів і суспільства загалом².

У результаті проведених досліджень, систематизації та детального вивчення правового регулювання підприємства можемо стверджувати, що будь-яка підприємницька діяльність та будь-яке підприємство виконують як основні, так і додаткові функції, які так чи інакше потрапляють у сферу правового регулювання. До основних належать:

- 1) виробнича, через яку здійснюється переробка сировини в такий вид продукції, який придатний для продажу клієнтам;
- 2) кадрова, в основі якої лежить правильний та кваліфікований підбір персоналу для ефективної системи організації роботи;

¹ Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії. К., 2003. 198 с.

² Ситник Г.В. Цільова функція підприємства: еволюція концепцій та сучасні погляди. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-243_254.pdf.

- 3) матеріально-технічна, яка базується на вчасному й оперативному забезпеченні підприємства необхідним обладнанням і вихідними матеріалами;
- 4) маркетингова, яка реалізується в процесі вивчення потреб споживачів і створення умов для обміну інформацією, товарами (послугами тощо) між фірмою та ринковими контрагентами;
- 5) фінансова, тобто накопичення доходів від продажів, пошук інвесторів і кредиторів тощо;
- 6) соціальна, що виконується шляхом участі підприємства в реалізації соціально значущих суспільних проектів місцевого, регіонального або загальнодержавного рівня.

Додатковими функціями підприємства є:

- 1) використання інноваційних підходів, які забезпечують подальший розвиток і розширення діяльності;
- 2) використання державної підтримки, яка полегшує умови функціонування.

Ефективність функціонування підприємства зумовлена дією низки чинників, серед яких виокремимо як зовнішні, так і внутрішні.

До чинників зовнішнього середовища відносимо:

- 1 Економічні, до яких належать всі ті, що пов'язані з обігом грошей, товарів, інформації й енергії.³
2. Систему законодавства про підприємництво, яка розглядається як загальна проблема сучасного і майбутнього соціально-економічного життя країни. Аналіз практики підприємницької діяльності в Україні свідчить про необхідність удосконалення правового забезпечення підприємництва. Основними нормативними правовими документами, які регулюють діяльність підприємства, є Господарський кодекс України⁴ від 16 січня 2003 р. № 436–1V, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»⁵ від 15 травня 2003 р. № 755–IV, Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. № 222–VIII⁶; Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959–XII⁷ та інші.

Отже, правове регулювання підприємництва забезпечується численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Назріла чергова потреба в інкорпорації цих нормативних правових актів. Водночас зазначимо, що уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів підприємництва, кількості зайнятих осіб свідчить про недостатність і недосконалість нормативно-правової бази розвитку підприємництва, яка має бути першоосновою, фундаментом (базою в повному розумінні цього слова) формування та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Формування систематизованого законодавства в галузі правового регулювання підприємницької діяльності – найголовніша передумова його становлення та розвитку. Законодавство у сфері підприємництва має становити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за цілісністю самого нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності⁸, враховувати як функції підприємства, так і чинники, що впливають на його діяльність.

3. Підприємство, що виходить зі своїм товаром на ринок, найчастіше стикається з конкуренцією з боку інших фірм, які також прагнуть продати свої товари. Всі ці фірми змушені змагатися між собою через обмеженість ресурсів (передусім фінансових). Проте суперництво може розгортатися по-різному, і тут потрібно брати до уваги рівень конкуренції, з яким зіткнеться підприємство на ринку, для вироблення на цій основі своєї комерційної політики.
4. Територіальне розміщення підприємства відіграє особливу роль. Від нього залежить наявність ресурсів для вирішення окремих споживчих потреб. Наприклад, близькість нових виробничих

³ Дайнеко А.Е., Забавский Г.В., Малинин А.С., Шведко П.В. Экономические факторы мирового развития. Минск: Дикта, 2010. 508 с.

⁴ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436–1V. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/>

⁵ Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755–IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

⁶ Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222–VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19.

⁷ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959–XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

⁸ Гой І.В. Основи підприємництва. URL: http://lubbook.org/book_239_glava_9_2._Pravova_baza_p%D1%96dpr%D1%94mni%D1%81.html.

філій підприємства до покупців, перебазування трудомістких цехів у місця з більш низькою оплатою праці або використання державних субсидій в особливих зонах і районах країни тощо. У будь-якому разі спочатку здійснюється загальний вибір регіону (зони, округу, району), тобто макророзміщення, безвідносно до детальних характеристик на місцевості. Далі визначається мікророзміщення – реальна точка, задана в конкретних просторовій площині, структурах і зв'язках із навколишнім середовищем.

5. Політична ситуація в країні особливо впливає на діяльність підприємства, оскільки вона формує обмінні курси як у довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі. Зазначимо, що політичні чинники пов'язані із законами, інструкціями та рішеннями суду, які стосуються як індивідуальних випадків, так і загальної політичної ситуації.
6. Роль інформації й інформаційного забезпечення в діяльності сучасних підприємств зумовлена їхньою безпосередньою участю в економічних процесах і постійним зростанням рівня інформатизації ринкового середовища і суспільства загалом. Сучасний етап розвитку економіки потребує використання науково обґрунтованих методів збору, аналізу, оброблення та застосування інформації і її взаємопов'язаних форм, що має сприяти формуванню потенційного інформаційного забезпечення підприємства і послідовній реалізації напрямів його розвитку, як доводить Г.О. Надьон⁹.
7. Соціальний розвиток охоплює широке коло аспектів, яке включає створення необхідних умов для культурного розвитку, спілкування, відпочинку і повноцінного відновлення сил працівників. Для забезпечення соціального розвитку підприємство утримує і покращує соціальну інфраструктуру.
8. Науково-технічний розвиток не завжди пов'язується з укрупненням виробництва, збільшенням підприємства. На перший погляд, здається, що автоматизація виробництва обов'язково потребує створення великих підприємств. Однак, як свідчить досвід, за умов технічного прогресу, який постійно змінюється, вигідніше мати не гігантські автоматичні лінії, а окремі високопродуктивні автомати, верстати із програмним управлінням, які легше піддаються налаштуванню ТВ-тюнерів і блокуванню відповідно до потреб ринку.

Тут важливо також звернутися до чинників мікросередовища, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства.

Сьогодні вчені звертають увагу на відсутність психологічної підтримки як менеджменту, так і робітників на підприємствах і заводах, де працює багато людей. І.С. Білозеров називає особливістю таких підприємств те, що їхні колективи здебільшого різновікові, сформовані з різних професійних поколінь, які мають неоднозначні системи поглядів, моральних і соціальних цінностей. Ця різниця призводить до виникнення соціально-психологічних конфліктів, проблем взаєморозуміння в процесі спільної діяльності та бар'єрів між колегами. За таких умов дуже складно сформувати сприятливий соціально-психологічний клімат. Тому потрібно створювати та розвивати психологічні служби, детально вивчати, які саме соціально-психологічні чинники впливають на розвиток колективу підприємств.

Відсутність належної матеріально-технічної бази сучасних підприємств є однією з важливих проблем, яку практично неможливо вирішити найближчим часом через високий рівень фінансових витрат. Удосконалення цієї бази є необхідною умовою підвищення якості продукції, вчасного виконання замовлення тощо. На практиці наявна пряма пропорційна залежність між обсягами виробництва продукції та матеріально-технічною базою підприємства.

3. Ще одним таким чинником є фінансовий стан підприємства як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні його фінансові можливості¹⁰. Фінансовий стан підприємства визначається прибутковістю, платоспроможністю та ліквідністю, оптимальністю розподілу прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства; наявністю власних фінансових ресурсів; раціональним розміщенням основних і обігових коштів. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової та кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.¹¹

⁹ Надьон Г.О. Информационный подход к оценке инноваций. М.І. Туган-Барановський – видатний вчений-економіст. Спадщина та новації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. Т. 1. С. 149–153.

¹⁰ Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: наказ від 26 січня 2001 р. № 49/121. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

¹¹ Крючко Л.С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. Ефективна економіка. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613>.

4. Інноваційна діяльність як чинник, що визначає імідж підприємства, – це комплексний процес створення, використання і поширення нововведень із метою отримання конкурентних переваг і збільшення прибутковості свого виробництва. У ринковій економіці інноваційна діяльність підприємств – один із найсуттєвіших чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції й отримувати перевагу над конкурентами в тій галузі, яка є сферою комерційних інтересів цього підприємства¹².

5. Кадрове забезпечення – один із головних напрямів роботи підприємства, від якого залежить якість товару, обсяги виробництва, вчасні поставки тощо. Кадрова політика – це цілеспрямована діяльність зі створення трудового колективу, який найкращим чином сприяв би поєднанню цілей і пріоритетів підприємства та його працівників. Процес здійснення кадрової політики може вирішуватися по-різному, і вибір альтернативних варіантів досить широкий: готувати працівників самим або шукати тих, хто вже має необхідну підготовку; набирати на ринку праці нові кадри або переучувати працівників, які підлягають звільненню з підприємства; звільняти працівників або шукати варіанти їхнього працевлаштування; набирати додатково робітників або обійтися наявною кількістю за умови більш раціонального їх використання тощо.

6. Позитивний імідж підприємства стає необхідною умовою досягнення стійкого і тривалого ділового успіху. І цьому є цілком логічне пояснення. По-перше, імідж організації створює ефект придбання організацією певної ринкової сили, а саме приводить до зниження чутливості до ціни. По-друге, позитивний імідж зменшує комплементність товарів, а отже, захищає від атак конкурентів і зміцнює позиції щодо товарів-замінників. І по-третє, полегшує доступ до ресурсів: фінансових, інформаційних, людських тощо. Чинники, що впливають на діяльність підприємства та визначають його імідж, подано на рис.

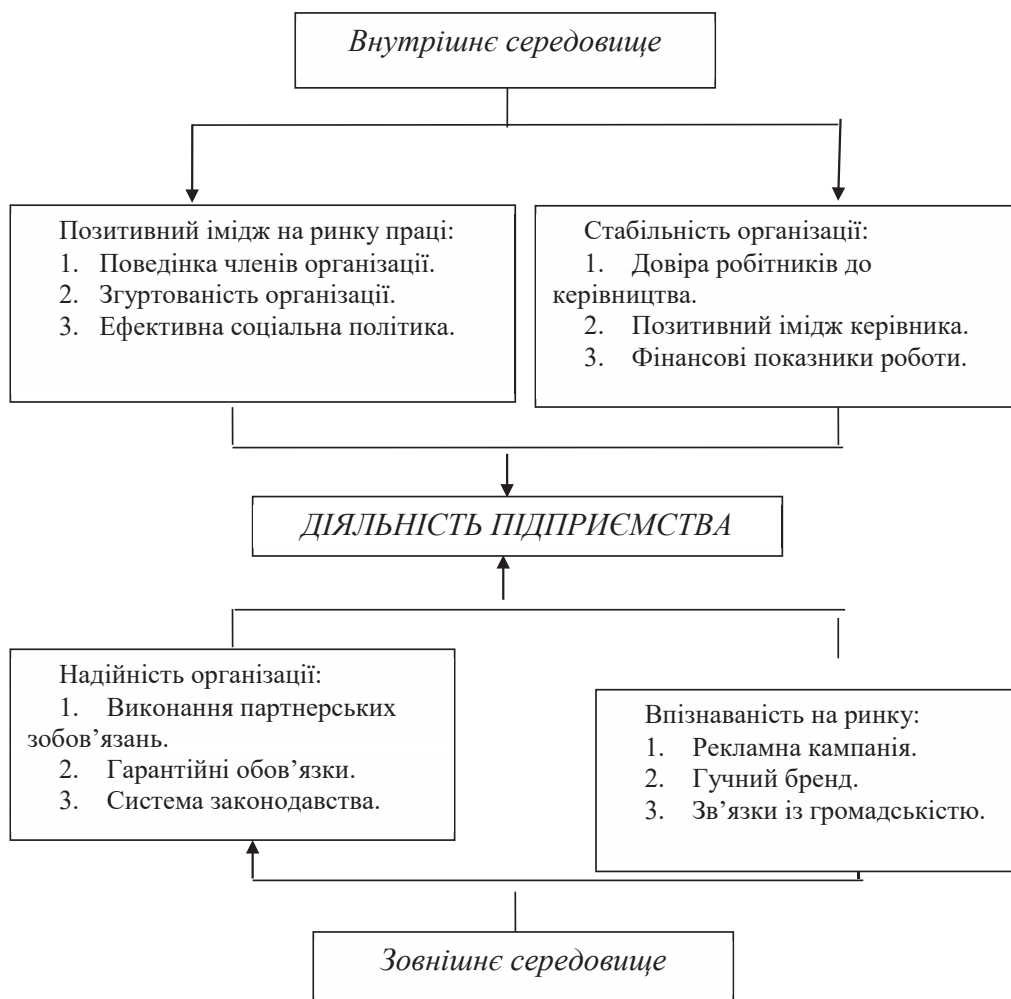

Рис. Чинники, що впливають на діяльність підприємства

¹² Стельмащук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с. URL: <http://buklib.net/books/27731/>.

Чинниками економічного зростання розуміють як явища і процеси, які визначають можливості збільшення реального обсягу виробництва, підвищення ефективності й якості зростання. За способом впливу на економічне зростання розрізняють прямі та непрямі чинники. Прямими називають ті чинники, які безпосередньо визначають фізичну здатність до економічного зростання. Непрямі чинники впливають на можливість перетворення цієї здатності в дійсність. До прямих належать чинники, що безпосередньо визначають динаміку сукупного виробництва і пропозиції: збільшення кількості та підвищення якості трудових ресурсів; зростання обсягу і поліпшення якісного складу основного капіталу; вдосконалення технології та організації виробництва; підвищення кількості й якості наявних ресурсів; зростання підприємницьких здібностей громадян. До складу непрямих входять чинники попиту і розподілу: зниження ступеня монополізації ринків; зменшення цін на виробничі ресурси; зниження податків на прибуток; розширення можливості отримання кредитів.

Отже, на діяльність підприємства впливає низка чинників, які за умови високоефективного менеджменту та правильної стратегії, чіткого регулювання можуть забезпечити позитивну тенденцію розвитку підприємства. Державі треба враховувати їх у системі правового регулювання для того, щоб законодавство стимулювало розвиток підприємництва, а не гальмувало його.

Анотація

У статті розглядаються фінансово-економічні, соціальні й організаційно-правові складники, що визначають ефективність функціонування підприємства. Автор аналізує економіко-правові ознаки підприємства, характеризує його функції, особливості державно-правового регулювання діяльності підприємств.

Summary

The article deals with the legal and economy problems of development of enterprises. The author believes political and legal practice in Ukraine ineffective.

Використана література:

1. Костицький В.В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії. К., 2003. 198 с.
2. Ситник Г.В. Цільова функція підприємства: еволюція концепцій та сучасні погляди. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-243_254.pdf.
3. Дайнеко А.Е., Забавский Г.В., Малинин А.С., Шведко П.В. Экономические факторы мирового развития. Минск: Дикта, 2010. 508 с.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
6. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 2 травня 2015 р. № 222-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19.
7. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
8. Гой І.В. Основи підприємництва. URL: http://lubbook.org/book_239_glava_9_2._Pravova_baza_p%D1%96dpri%D1%94mni%D1%81.html.
9. Надьон Г.О. Информационный подход к оценке инноваций. М.І. Туган-Барановський – видатний вчений-економіст. Спадщина та новації: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. Т. 1. С. 149–153.
10. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: наказ від 26 січня 2001 р. № 49/121. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

11. Крючко Л.С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. Ефективна економіка. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1613>.
12. Стельмащук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с. URL: <http://buklib.net/books/27731/>.
13. Горювий Д.А., Ковальов Д.А. Формування іміджу промислового підприємства. Економіка розвитку. 2006. № 2 (38). С. 77–79.